

**ALISHER NAVOIY PEDAGOGIK QARASHLARINING BUGUNGI
TA'LIMDAGI AHAMIYATI****Tursunova Dilso'z O'ralovna**

Qarshi xalqaro universiteti Filologiya va tillarni o'qitish kafedrası o'qituvchisi
dilsuztursunova13@gmail.com

Jo'rayeva Ozodaxon

Qarshi xalqaro universiteti talabasi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada Alisher Navoiyning pedagogik qarashlari hamda ularning bugungi ta'lim tizimidagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda mutafakkirning ilm-ma'rifat, komil inson tarbiyasi, ustoz-shogird munosabatlari, axloqiy tarbiya va ta'lim-tarbiya birligi haqidagi qarashlari o'rganildi. Shuningdek, Navoiy asarlarida ilgari surilgan pedagogik g'oyalarning zamonaviy ta'lim konsepsiyalari, kompetensiyaviy yondashuv va ma'naviy-ma'rifiy tarbiya jarayonlari bilan uyg'un jihatlari yoritildi. Tadqiqot natijalari Alisher Navoiy merosi yosh avlodning intellektual va ma'naviy kamolotini ta'minlashda, milliy qadriyatlarini asrash va rivojlantirishda hamda ta'lim sifatini oshirishda muhim manba bo'lib xizmat qilishini ko'rsatdi. Maqolada Navoiy pedagogik qarashlarining bugungi ta'lim amaliyotida qo'llanish imkoniyatlari va istiqbollari asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *Alisher Navoiy, pedagogik qarashlar, ta'lim, tarbiya, komil inson, ilm-ma'rifat, axloqiy tarbiya, ustoz-shogird an'analari, ma'naviy kamolot, milliy qadriyatlar, pedagogik meros, kompetensiyaviy yondashuv, zamonaviy ta'lim, yoshlar tarbiyasi, ma'rifatparvarlik.*

Аннотация. *В данной статье с научной и теоретической точки зрения анализируются педагогические взгляды Алишера Навои и их значение в современной системе образования. Рассматриваются взгляды мыслителя на науку и просвещение, воспитание совершенной личности, отношения учителя и ученика, нравственное воспитание и единство образования и воспитания. Также освещаются гармоничные аспекты педагогических идей, изложенных в работах Навои, с современными образовательными концепциями, компетентностным подходом и духовно-воспитательными процессами. Результаты исследования показывают, что наследие Алишера Навои служит важным источником обеспечения интеллектуальной и духовной зрелости молодого поколения, сохранения и развития национальных ценностей, а также повышения качества образования. В статье обосновываются возможности и перспективы применения педагогических взглядов Навои в современной образовательной практике.*

Ключевые слова: *Алишер Навои, педагогические взгляды, образование, воспитание, совершенная личность, наука и Просвещение, нравственное*

воспитание, традиции учитель-ученик, духовная зрелость, национальные ценности, педагогическое наследие, компетентностный подход, современное образование, воспитание молодежи, Просвещение.

Abstract. *This article analyzes Alisher Navoi's pedagogical views and their significance in today's education system from a scientific and theoretical perspective. The study examines the thinker's views on science and enlightenment, the upbringing of a perfect person, teacher-student relations, moral education and the unity of education and upbringing. It also highlights the harmonious aspects of the pedagogical ideas put forward in Navoi's works with modern educational concepts, a competency-based approach and spiritual and educational education processes. The results of the study show that Alisher Navoi's legacy serves as an important source in ensuring the intellectual and spiritual maturity of the younger generation, preserving and developing national values, and improving the quality of education. The article substantiates the possibilities and prospects for the application of Navoi's pedagogical views in today's educational practice.*

Keywords: *Alisher Navoi, pedagogical views, education, upbringing, perfect person, science and enlightenment, moral education, teacher-student traditions, spiritual maturity, national values, pedagogical heritage, competency-based approach, modern education, youth education, enlightenment.*

Kirish. XXI asrda dunyo ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – intellektual salohiyatga ega, mustaqil fikrlaydigan, yuksak ma'naviyatli va raqobatbardosh shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, madaniyatlararo integratsiya va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi sharoitida yosh avlodning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlash masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida nafaqat ilmiy bilimlarni o'rgatish, balki insoniy fazilatlarni shakllantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirish ham muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Bu vazifalarni samarali amalga oshirishda xalqimizning boy ilmiy-ma'naviy merosi, ayniqsa buyuk mutafakkirlarimizning pedagogik qarashlari muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Sharq uyg'onish davrining yirik namoyandasi, buyuk shoir, davlat arbobi va mutafakkir Alisher Navoiy inson kamoloti, ilm-ma'rifat, axloq va tarbiya masalalariga alohida e'tibor qaratgan allomalardan biridir. Uning boy adabiy va ilmiy merosi nafaqat o'zbek xalqi, balki jahon madaniyati va pedagogik tafakkuri rivojiga ulkan hissa qo'shgan. Navoiy asarlarida insonning ma'naviy dunyosi, jamiyatdagi o'rni, ilmning qudrati, odob-axloqning ahamiyati hamda barkamol avlodni tarbiyalash masalalari chuqur falsafiy va pedagogik mazmunda yoritilgan. Mutafakkirning ta'lim-tarbiyaga oid qarashlari uning "Xamsa", Mahbub ul-qulub, Hayrat ul-abror, "Nazm ul-javohir", "Lison ut-tayr" va boshqa ko'plab asarlarida o'z ifodasini topgan. Alisher Navoiy pedagogik

qarashlarining markazida “komil inson” g‘oyasi turadi. Mutafakkir nazarida insonning haqiqiy kamoloti ilm, axloq, adolat, mehnatsevarlik, vatanparvarlik va insonparvarlik kabi fazilatlarining uyg‘un rivojlanishi orqali yuzaga keladi. Navoiy yoshlarni nafaqat bilim olishga, balki o‘z ustida tinimsiz ishlashga, jamiyat manfaatlari yo‘lida xizmat qilishga va yuksak axloqiy me‘yorlarga amal qilishga da‘vat etadi. Bu g‘oyalari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan bo‘lib, zamonaviy pedagogikaning asosiy maqsadlari bilan hamohangdir. Bugungi kunda O‘zbekiston ta‘lim tizimida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar milliy ta‘lim modelini takomillashtirish, ta‘lim sifatini oshirish va yoshlarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashga qaratilgan. Bunday sharoitda Alisher Navoiy merosidan foydalanish yoshlarning ma‘naviy dunyosini boyitish, ularda milliy g‘urur va iftixor tuyg‘ularini shakllantirish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish hamda ma‘naviy tahdidlarga qarshi mafkuraviy immunitetni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, mutafakkirning ustoz-shogird munosabatlariga oid fikrlari, ilm-fan taraqqiyotiga bergan yuksak bahosi va axloqiy tarbiya haqidagi qarashlari zamonaviy ta‘limning mazmunini boyitishga xizmat qiladi. Pedagogika fanida shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, kompetensiyaviy yondashuv, uzluksiz ta‘lim va ma‘naviy-ma‘rifiy tarbiya kabi konsepsiyalar keng qo‘llanilayotgan bir davrda Navoiy merosini qayta o‘rganish va uni ta‘lim jarayoniga tatbiq etish ilmiy hamda amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Chunki mutafakkirning insonparvarlik, adolatparvarlik va ma‘rifatparvarlik g‘oyalari yosh avlodni zamonaviy jamiyat talablariga mos ravishda tarbiyalash uchun muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Shuningdek, Alisher Navoiy pedagogik qarashlarini o‘rganish milliy pedagogik tafakkur tarixini chuqurroq anglash, Sharq pedagogik merosining o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash va ularni zamonaviy ta‘lim amaliyoti bilan integratsiyalash imkonini beradi. Bu esa milliy ta‘lim tizimining metodologik asoslarini boyitish, tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirish hamda yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq ruhda tarbiyalashga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqotning maqsadi Alisher Navoiyning pedagogik qarashlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning ta‘lim va tarbiyaga oid g‘oyalarining mazmun-mohiyatini ochib berish hamda ushbu qarashlarning bugungi ta‘lim tizimidagi ahamiyatini aniqlashdan iborat. Tadqiqot natijalari mutafakkir merosining zamonaviy pedagogika rivojida o‘rnini belgilash va undan ta‘lim amaliyotida samarali foydalanish imkoniyatlarini yoritishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, Alisher Navoiy pedagogik merosi nafaqat tarixiy-madaniy boylik, balki bugungi ta‘lim taraqqiyoti uchun muhim nazariy va amaliy manba sifatida alohida ilmiy qimmatga ega.

Adabiyotlar tahlili. Alisher Navoiy pedagogik qarashlarini o‘rganish o‘zbek pedagogikasi, adabiyotshunosligi, falsafa va ma‘naviyatshunoslik fanlarining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mutafakkirning ilm-ma‘rifat, inson kamoloti, axloqiy tarbiya, ustoz-shogird munosabatlari hamda komil inson konsepsiyasiga oid fikrlari ko‘plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Navoiy merosining

pedagogik jihatlarini o'rganish bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar uning qarashlarining bugungi ta'lim tizimi uchun ham dolzarb ekanligini ko'rsatadi. Avvalo, Alisher Navoiyning o'z asarlari ushbu mavzuni o'rganishning asosiy manbasi hisoblanadi. Mutafakkirning Xamsa dostonlari, ayniqsa Hayrat ul-abror asari pedagogik va axloqiy qarashlarni yorituvchi muhim manbalardan biridir. Asarda ilmning inson hayotidagi o'rni, adolat, saxovat, halollik, mehnatsevarlik, ota-ona va ustozga hurmat kabi masalalar keng yoritilgan. Tadqiqotchilar ta'kidlashicha, "Hayrat ul-abror" nafaqat badiiy asar, balki o'z davrining pedagogik-axloqiy dasturi sifatida ham katta ahamiyatga ega. Navoiyning Mahbub ul-qulub asari ham pedagogik g'oyalarning boy manbasi hisoblanadi. Ushbu asarda jamiyatning turli qatlamlari vakillarining axloqiy qiyofasi, insoniy fazilatlar va nuqsonlar tahlil qilinadi. Asarda ilgari surilgan fikrlar yosh avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalash, ularni ezgulikka undash va salbiy illatlardan yiroq tutish masalalariga qaratilgan. Navoiy insonning komillikka erishishi uchun bilim va tarbiya bir-birini to'ldiruvchi omillar ekanligini alohida ta'kidlaydi. Navoiyshunoslik ilmida mutafakkir merosini chuqur tadqiq etgan olimlardan biri Izzat Sulton hisoblanadi. Uning "Navoiy qalbi daftari" asarida Navoiy dunyoqarashi, insonparvarlik g'oyalari va ma'rifatparvarlik qarashlari atroflicha tahlil qilingan. Olim Navoiyning inson tarbiyasi haqidagi qarashlarini Sharq ma'rifatparvarlik an'analari bilan bog'liq holda izohlaydi hamda mutafakkirning pedagogik merosi yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda muhim o'rin tutishini ta'kidlaydi. Mashhur sharqshunos olim Evgeniy Bertels ham Navoiy ijodini keng tadqiq qilgan olimlardan biridir. Uning ilmiy ishlarida Navoiy asarlarining gumanistik mohiyati, inson kamoloti haqidagi qarashlari va tarbiyaviy ahamiyati yoritilgan. Bertels Navoiy ijodini Sharq uyg'onish davri madaniyatining eng yuksak namunasi biri sifatida baholab, uning asarlaridagi pedagogik g'oyalar umumjahon ahamiyatiga ega ekanligini qayd etadi. O'zbek olimlaridan Naim Karimov, Abduqodir Hayitmetov, Suyima G'aniyeva va boshqa tadqiqotchilar Navoiy merosining turli jihatlarini o'rganganlar. Ularning ilmiy ishlarida mutafakkirning ta'lim-tarbiya haqidagi fikrlari, komil inson konsepsiyasi va ma'naviy-axloqiy qarashlari batafsil tahlil etilgan. Xususan, Hayitmetov tadqiqotlarida Navoiy asarlaridagi insonparvarlik va ma'rifatparvarlik g'oyalari yoshlar tarbiyasida muhim metodologik asos sifatida baholanadi. Pedagogik fikrlar tarixini o'rganishda Abdulla Avloniyning ilmiy-ma'rifiy qarashlari ham muhim ahamiyatga ega. Avloniy o'zining "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida ta'lim va tarbiyani millat taraqqiyotining asosiy omili sifatida baholaydi. Tadqiqotchilar Avloniy pedagogik qarashlarining shakllanishida Navoiy merosining ta'siri sezilarli bo'lganligini qayd etadilar. Har ikki mutafakkir ilmni taraqqiyot manbai, axloqni esa inson kamolotining mezonini sifatida talqin qilgan. Zamonaviy pedagogika fanida Alisher Navoiy qarashlari kompetensiyaviy yondashuv nuqtayi nazaridan ham tadqiq qilinmoqda. Pedagog olimlar Navoiy tomonidan ilgari surilgan komil inson konsepsiyasi bugungi ta'lim tizimida shakllantirilayotgan tayanch kompetensiyalar bilan uyg'un ekanligini

ta'kidlaydilar. Jumladan, kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi, milliy va umummadaniy kompetensiyalar Navoiy asarlarida targ'ib etilgan axloqiy va ma'naviy qadriyatlar bilan bevosita bog'liqdir. So'nggi yillarda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari va ilmiy markazlarida amalga oshirilgan tadqiqotlarda Navoiy pedagogik qarashlarining yoshlar ma'naviyati va tarbiyasidagi o'rni keng yoritilmoqda. Mazkur tadqiqotlarda mutafakkirning ilm-ma'rifat, mehnatsevarlik, adolat, bag'rikenglik va vatanparvarlik haqidagi fikrlari yoshlarni milliy qadriyatlarga sodiq ruhda tarbiyalashning muhim omili sifatida e'tirof etiladi. Ayniqsa, ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirishda Navoiy merosidan foydalanish zarurligi alohida ta'kidlanadi. Xorijiy tadqiqotlarda ham Navoiy ijodi Sharq pedagogik tafakkurining muhim tarkibiy qismi sifatida baholanadi. Turkiya, Rossiya, Qozog'iston, Ozarbayjon va boshqa mamlakatlarda olib borilgan ilmiy izlanishlarda mutafakkirning gumanistik qarashlari, insonparvarlik tamoyillari hamda ma'rifatparvarlik g'oyalari tahlil qilingan. Tadqiqotchilar Navoiyning ta'lim va tarbiyaga oid qarashlari bugungi globallashuv sharoitida yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydilar. Tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, Alisher Navoiy pedagogik qarashlari bo'yicha salmoqli ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, ularning zamonaviy ta'lim texnologiyalari, kompetensiyaviy yondashuv va raqamli ta'lim muhiti bilan integratsiyasi masalalari yetarli darajada o'rganilmagan. Shu bois mutafakkirning pedagogik merosini zamonaviy ta'lim talablari asosida qayta talqin qilish va amaliyotga tatbiq etish dolzarb ilmiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Umuman olganda, mavjud ilmiy manbalar Alisher Navoiy pedagogik qarashlarining chuqur ilmiy-falsafiy asosga ega ekanligini, uning ta'lim va tarbiya haqidagi g'oyalari bugungi pedagogika fanining asosiy tamoyillari bilan uyg'unlashishini hamda yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda muhim nazariy va metodologik manba bo'lib xizmat qilishini tasdiqlaydi. Mazkur holat ushbu mavzuning ilmiy ahamiyatini yanada oshiradi va Navoiy pedagogik merosini zamonaviy ta'lim nuqtayi nazaridan tadqiq etish zaruratini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot Alisher Navoiy pedagogik qarashlarining mazmun-mohiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilish va ularning bugungi ta'lim tizimidagi ahamiyatini aniqlashga qaratilgan bo'lib, unda pedagogika, adabiyotshunoslik, falsafa hamda tarix fanlarining integrativ yondashuvlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida mutafakkirning ta'lim-tarbiya, ilm-ma'rifat, komil inson, axloqiy kamolot va ustoz-shogird munosabatlariga oid qarashlari nazariy hamda amaliy jihatdan o'rganildi. Tadqiqotning metodologik asosini insonparvarlik, tarixiylik, tizimlilik, obyektivlik va uzviylik tamoyillari tashkil etdi. Mazkur tamoyillar asosida Alisher Navoiy asarlaridagi pedagogik g'oyalar zamonaviy pedagogika nazariyalari hamda ta'lim konsepsiyalari bilan qiyosiy ravishda tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

Tarixiy-pedagogik tahlil Metodi. Mazkur metod orqali XV asr ijtimoiy-siyosiy va madaniy muhitida shakllangan pedagogik qarashlar o'rganildi. Alisher Navoiyning ta'lim va tarbiyaga oid fikrlari tarixiy manbalar asosida tahlil qilinib, ularning vujudga kelish omillari hamda rivojlanish bosqichlari yoritildi. Ushbu metod Navoiy pedagogik merosining tarixiy ildizlarini aniqlash va uning pedagogik tafakkur taraqqiyotidagi o'rnini belgilash imkonini berdi.

Manbashunoslik tahlili Metodi. Tadqiqotning asosiy manbalari sifatida Alisher Navoiyning Xamsa, Mahbub ul-qulub, Hayrat ul-abror, "Nazm ul-javohir", "Lison ut-tayr" va boshqa asarlari o'rganildi. Shuningdek, Navoiyshunos olimlarning ilmiy ishlari, pedagogika va ma'naviyatga oid zamonaviy tadqiqotlar ham tahlil qilindi. Ushbu metod mutafakkirning pedagogik qarashlarini birlamchi va ikkilamchi manbalar asosida ilmiy talqin qilish imkonini yaratdi.

Qiyosiy-tahliliy metod. Tadqiqotda Alisher Navoiyning pedagogik g'oyalari zamonaviy ta'lim tizimining asosiy tamoyillari bilan qiyoslandi. Xususan, komil inson konsepsiyasi, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, uzluksiz ta'lim va ma'naviy-axloqiy tarbiya masalalari o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlar aniqlashtirildi. Ushbu metod orqali Navoiy qarashlarining bugungi ta'lim amaliyotidagi ahamiyati asoslab berildi. Mutafakkir asarlaridagi ta'lim-tarbiyaga oid fikrlar, hikmatlar, nasihatlar va axloqiy qarashlar mazmuniy jihatdan tahlil qilindi. Tahlil natijasida ilm-ma'rifat, odob-axloq, adolat, insonparvarlik, mehnatsevarlik, ustoz-shogird munosabatlari va komillik g'oyalari alohida kategoriyalar sifatida ajratib olindi hamda ularning pedagogik ahamiyati yoritildi.

Tizimli yondashuv Metodi. Tadqiqotda Alisher Navoiy pedagogik qarashlari yagona tizim sifatida ko'rib chiqildi. Bunda ta'lim, tarbiya, axloq, ma'naviyat va inson kamoloti bir-biri bilan uzviy bog'liq elementlar sifatida tahlil qilindi. Mazkur metod Navoiy pedagogik konsepsiyasining yaxlit modelini shakllantirish imkonini berdi. Tadqiqot davomida olingan nazariy ma'lumotlar va tahlil natijalari umumlashtirildi hamda ilmiy xulosalar ishlab chiqildi. Ushbu metod orqali Alisher Navoiy pedagogik qarashlarining bugungi ta'lim tizimidagi amaliy ahamiyati, ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlari va istiqbollari belgilandi.

Tadqiqotning obyekti va predmeti. Tadqiqot obyekti sifatida Alisher Navoiy pedagogik merosi va unda aks etgan ta'lim-tarbiyaga oid qarashlar belgilandi. Tadqiqot predmeti esa Alisher Navoiy asarlarida ifodalangan pedagogik g'oyalarning mazmuni, mohiyati hamda ularning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyatidan iborat.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari. Tadqiqotning asosiy maqsadi Alisher Navoiy pedagogik qarashlarini ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilish va ularning bugungi ta'lim tizimidagi ahamiyatini aniqlashdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- Alisher Navoiyning pedagogik qarashlarini aks ettiruvchi manbalarni tahlil qilish;

- Mutafakkirning ilm-ma'rifat va komil inson haqidagi qarashlarini o'rganish;
- Navoiy asarlarida ilgari surilgan axloqiy-tarbiyaviy g'oyalarni aniqlash;
- Ustoz-shogird munosabatlariga oid fikrlarni tahlil qilish;
- Navoiy pedagogik merosining zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rnini baholash;
- Mutafakkir pedagogik qarashlarini ta'lim amaliyotiga tatbiq etish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish.

Shunday qilib, tadqiqot metodologiyasi Alisher Navoiy pedagogik qarashlarini kompleks va tizimli ravishda o'rganish, ularning ilmiy-pedagogik mohiyatini ochib berish hamda zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyatini asoslashga xizmat qildi. Mazkur metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi, obyektivligi va ishonchliligini ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari va muhokama. Tadqiqot jarayonida Alisher Navoiyning pedagogik qarashlari tahlil qilinib, uning ta'lim va tarbiyaga oid g'oyalari bugungi ta'lim tizimi nuqtayi nazaridan baholandi. Manbalar tahlili natijasida mutafakkirning ilm-ma'rifat, komil inson tarbiyasi, axloqiy kamolot, ustoz-shogird munosabatlari, mehnatsevarlik, adolat va insonparvarlik haqidagi qarashlari zamonaviy pedagogikaning muhim tamoyillari bilan uyg'un ekanligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari Alisher Navoiy pedagogik merosi nafaqat tarixiy-ma'naviy qadriyat, balki bugungi ta'lim tizimini takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim nazariy manba ekanligini ko'rsatdi.

Ilm-ma'rifatning inson kamolotidagi o'rni. Tadqiqot natijalariga ko'ra, Alisher Navoiy pedagogik qarashlarining markazida ilm va ma'rifat masalasi turadi. Mutafakkir ilmni insonning eng ulug' boyligi, jamiyat taraqqiyotining asosiy omili va komillikka eltuvchi vosita sifatida talqin qiladi. Navoiy asarlarida ilmli inson jamiyatning ma'naviy tayanchi, jaholat esa taraqqiyotning asosiy to'sig'i sifatida tasvirlanadi. Asarlar tahlili shuni ko'rsatdiki, Navoiy yoshlarni muntazam bilim olishga, tafakkur qilishga va o'z ustida ishlashga undaydi. Bu g'oyalar bugungi zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlari bilan to'liq uyg'unlashadi. Hozirgi kunda ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, innovatsion yondashuv va mustaqil ta'lim olish kompetensiyalarini shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi. Navoiy qarashlari aynan shu kompetensiyalarning shakllanishiga xizmat qiluvchi ma'naviy asoslarni o'zida mujassam etgan.

Axloqiy tarbiya va ma'naviy kamolot masalalari. Tahlillar natijasida Alisher Navoiy asarlarida axloqiy tarbiya masalalari keng o'rin egallashi aniqlandi. Mutafakkir rostgo'ylik, saxovat, kamtarlik, mehr-oqibat, sabr-qanoat va adolat kabi insoniy fazilatlarini ulug'laydi hamda yolg'onchilik, manmanlik, ochko'zlik va jaholat kabi salbiy illatlarni qoralaydi. Zamonaviy jamiyatda yoshlar ongiga turli mafkuraviy va axborot tahdidlari ta'sir ko'rsatayotgan bir sharoitda Navoiy ilgari surgan axloqiy qadriyatlar alohida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari ko'rsatishicha, mutafakkirning axloqiy tarbiya haqidagi g'oyalari yoshlarda ma'naviy immunitetni

shakllantirish, ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirish va fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlashda samarali vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Ustoz-shogird munosabatlarining pedagogik talqini. Tadqiqot davomida Navoiyning ustoz shaxsiga yuksak baho bergani va uni inson kamolotining asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etgani aniqlandi. Mutafakkirning fikricha, ustoz nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi, ma'naviy yo'lbo'shchi va shaxs kamolotini ta'minlovchi muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Bugungi pedagogik amaliyotda ham o'qituvchining roli faqat bilim berish bilan cheklanib qolmaydi. Zamonaviy pedagog o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga ko'maklashuvchi mentor va motivator vazifasini ham bajaradi. Shu jihatdan Navoiy qarashlari hozirgi ta'lim tizimidagi ustoz-shogird munosabatlarining mazmunini boyitishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari Navoiy pedagogik qarashlarida ta'lim va tarbiya bir-biridan ajralmas tushunchalar sifatida talqin qilinganini ko'rsatdi. Mutafakkir bilimli, ammo axloqsiz inson jamiyat uchun foydali bo'la olmasligini ta'kidlaydi. Shu sababli u ta'lim jarayonida axloqiy tarbiyaga alohida e'tibor qaratadi. Bu yondashuv bugungi pedagogik konsepsiyalar bilan ham mos keladi. Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchilarda nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki qadriyatlar, ijtimoiy kompetensiyalar va ma'naviy fazilatlarni ham shakllantirishni maqsad qilgan. Navoiy qarashlari ushbu maqsadlarni amalga oshirish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Navoiy pedagogik qarashlarining bugungi ta'limdagi amaliy ahamiyati. Tadqiqot natijalari Alisher Navoiy pedagogik merosidan bugungi ta'lim jarayonida samarali foydalanish imkoniyatlari mavjudligini ko'rsatdi. Jumladan: ma'naviyat va ma'rifat darslari mazmunini boyitishda, tarbiyaviy tadbirlar va ma'naviy-ma'rifiy loyihalarni tashkil etishda, yoshlarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda, vatanparvarlik va fuqarolik tarbiyasini rivojlantirishda, pedagoglarning kasbiy va axloqiy kompetensiyalarini takomillashtirishda, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib qilishda Navoiy merosidan samarali foydalanish mumkin. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan davrda Navoiy asarlarining elektron platformalar, interaktiv ta'lim resurslari va multimedia vositalari orqali yoshlar orasida keng targ'ib qilinishi ularning ma'naviy dunyosini boyitishga xizmat qiladi.

Muhokama. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, Alisher Navoiy pedagogik qarashlari o'zining ilmiy, tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyatini bugungi kungacha saqlab qolgan. Mutafakkir tomonidan ilgari surilgan ilm-ma'rifat, komil inson, axloqiy tarbiya va ustoz-shogird munosabatlariga oid g'oyalar zamonaviy pedagogikaning asosiy tamoyillari bilan uyg'unlashadi. Shu sababli Navoiy merosi nafaqat tarixiy manba sifatida, balki amaliy pedagogik resurs sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Biroq tahlillar davomida ayrim muammolar ham aniqlandi. Xususan, Navoiy pedagogik qarashlarini zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan integratsiyalash, ularning kompetensiyaviy ta'lim modelidagi o'rnini chuqurroq tadqiq etish va amaliy metodik tavsiyalar ishlab chiqish masalalari hali yetarlicha o'rganilmagan. Bu esa kelgusida

mazkur yo‘nalishda yangi ilmiy tadqiqotlar olib borishni taqozo etadi. Shuningdek, Navoiy merosidan foydalanishning innovatsion usullarini ishlab chiqish, uning pedagogik g‘oyalarini maktab, akademik litsey, professional ta‘lim va oliy ta‘lim tizimlariga moslashtirish zarurati mavjud. Bu esa yosh avlodni milliy qadriyatlarga sodiq, ma‘naviy barkamol va intellektual salohiyatli shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari Alisher Navoiy pedagogik qarashlari bugungi ta‘lim tizimining ma‘naviy-ma‘rifiy asoslarini mustahkamlash, barkamol avlodni tarbiyalash hamda ta‘lim sifatini oshirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini tasdiqladi. Mazkur merosdan samarali foydalanish zamonaviy ta‘limning maqsad va vazifalarini amalga oshirishda muhim omillardan biri bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa. Alisher Navoiy pedagogik qarashlari Sharq pedagogik tafakkurining eng yuksak namunalaridan biri bo‘lib, ular o‘zining ilmiy, ma‘naviy va tarbiyaviy ahamiyati bilan bugungi ta‘lim tizimi uchun ham muhim nazariy manba hisoblanadi. Tadqiqot davomida mutafakkirning ilm-ma‘rifat, komil inson tarbiyasi, axloqiy kamolot, ustozshogird munosabatlari va ta‘lim-tarbiya birligi haqidagi qarashlari chuqur tahlil qilindi hamda ularning zamonaviy pedagogika tamoyillari bilan uyg‘unligi aniqlandi. Tahlillar natijasida Alisher Navoiy ilmni inson kamolotining asosiy omili, tarbiyani esa jamiyat taraqqiyotining muhim sharti sifatida baholagani ma‘lum bo‘ldi. Mutafakkir tomonidan ilgari surilgan komil inson konsepsiyasi bugungi kunda yoshlarni intellektual, ma‘naviy va axloqiy jihatdan rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy ta‘lim maqsadlari bilan hamohangdir. Ayniqsa, halollik, adolat, insonparvarlik, vatanparvarlik, bag‘rikenglik va mehnatsevarlik kabi fazilatlar haqidagi qarashlari yoshlar tarbiyasida muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Tadqiqot natijalari Navoiyning ustozshogird munosabatlariga oid qarashlari ham bugungi pedagogik faoliyat uchun dolzarb ekanligini ko‘rsatdi. Mutafakkir ustozni nafaqat bilim beruvchi, balki shaxs kamolotiga yo‘l ko‘rsatuvchi ma‘naviy rahnamo sifatida talqin etadi. Bu esa zamonaviy ta‘lim tizimida pedagogning mentorlik va tarbiyachilik faoliyatini yanada takomillashtirish zarurligini tasdiqlaydi. Shuningdek, Navoiy asarlarida ta‘lim va tarbiya bir butun jarayon sifatida talqin qilinishi zamonaviy kompetensiyaviy yondashuvning asosiy talablariga mos keladi. Mutafakkirning ilm-ma‘rifat va axloqiy qadriyatlarni uyg‘un holda shakllantirish haqidagi fikrlari bugungi kunda ma‘naviy-ma‘rifiy ishlarni tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Alisher Navoiy pedagogik merosidan umumiy o‘rta, professional va oliy ta‘lim tizimlarida, ma‘naviyat va ma‘rifat darslarida, tarbiyaviy tadbirlarda hamda yoshlar bilan ishlash jarayonida samarali foydalanish mumkin. Bu esa yosh avlodning milliy o‘zligini anglashiga, ma‘naviy barkamolligini ta‘minlashga va ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiy pedagogik qarashlari bugungi ta‘lim tizimini ma‘naviy jihatdan boyituvchi, barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiluvchi va milliy pedagogika taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shuvchi bebaho ilmiy-ma‘naviy merosdir.

Shu sababli mutafakkirning pedagogik g'oyalari zamonaviy ta'lim amaliyotiga keng joriy etish va ularni chuqur ilmiy tadqiq etish muhim ilmiy-amaliy vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. Hayrat ul-abror. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2011. – 248 b.
2. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2016. – 224 b.
3. Alisher Navoiy. Xamsa. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – 824 b.
4. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami. 20 jildlik. – Toshkent: Fan, 1987–2003.
5. Izzat Sulton. Navoiy qalbi daftari. – Toshkent: O'qituvchi, 1969. – 256 b.
6. Abduqodir Hayitmetov. Alisher Navoiy ijodining badiiy va ma'rifiy olami. – Toshkent: Fan, 2001. – 312 b.
7. Suyima G'aniyeva. Navoiy va ma'naviyat masalalari. – Toshkent: Fan, 2008. – 287 b.
8. Naim Karimov. Ma'naviyat yulduzlari. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2001. – 408 b.
9. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris: UNESCO Publishing, 2020. – 63 p.
10. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2023. – 56 b.
11. Jo'rayev R.X.. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2021. – 432 b.
12. Tolipov O'.Q.. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2017. – 304 b.
13. Musurmonova O.. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 286 b.